

1. Rettshistoriefaget

- (1) Rettslige fortider.
- (2) Rettshistoriefagets historie, særlig i Norge.
- (3) Rettsvitenskap og rettshistorie.
- (4) Hva er 'rett' i rettshistorien?
- (5) Lokal, nasjonal, europeisk, global og internasjonal rettshistorie.
- (6) Rettshistoriske epoker og inndelinger.
- (7) Tematisk fokus: Suverenitet, kontrakt og juridisk metode.
- (8) Rettshistorie, komparativ rett og rettslig internasjonalisering.
- (9) Noen metodiske kommentarer om rettens historie i dag.

DEL I INTERNASJONAL RETTSHISTORIE FØR 1750

2. Antikkens romerske rett og den romerrettslige tradisjon i vestlig rett

- (1) Hva er romersk rett? Allmenne trekk ved antikkens romerske rett.
- (3) Forfatningsformer i romersk rett. Republikk og keisertid.
- (4) Pretor, jurister, keisermakt og lovgivning. Pluralistisk rettsskaping.
- (5) Justinians lov, ca 530 e Kr. - samling av romersk rett. Ett av antikkens største monumenter. Romersk rett 500-1100 i senantikk og tidlig middelalder.
- (6) Romersk rett og den nye rettsvitenskapen 1100-1500. Universitetene og den lærde rett. Glossatorer. Kommentatorer.
- (7) Kanonisk rett og romersk rett i europeisk tid: *Ius commune*, ca 1500.

3. Globale utblikk. Særlig om kinesisk og islamsk rettshistorie

- (1) Eurosentrisme og andres rettshistorier.
- (2) Kinesisk statshistorie 220 f Kr til 1912.
- (3) Kinesisk rett: *li* og *fa*. Konfutsianisme og legalisme.
- (4) Islams rettshistorie – oversikt.
- (5) Rettskilder i islamsk rett (sharia): sunna, hadith, *ijma*, *qiyas*, *ijtihad*.
- (6) De islamske rettsskolene som organisatorer av rettslige tradisjoner i den islamske verden.
- (7) Islamsk kommersiell privatrett. Handel, kjøpskontrakter, selskapsrett
- (8) Islamsk rett etter 1980 og debatter om sharia i dag. Geopolitiske dimensjoner.

4. Byenes og handelens rett i Europa 1200-1750

- (1) Dannelsen av byen som rettslig og økonomisk enhet.
- (2) Byretter, byrettsfamilier.
- (3) Menn og kvinner i byrettene.
- (4) Byene og handelskapitalisme. Rett og fjernhandel.
- (5) Sjørettspraksiser.
- (6) Materiell handelsrett og markedet.
- (7) Byrettene og den første selskapsretten: Former for societetas og personlig ansvar.
- (8) Handelskompaniene. Statsmakt og kolonihandel.

5. De nye territorialstatene og deres lovgivning 1200-1750

- (1) Territorier, kongedømmer og statsfunksjoner.
- (2) Den nye territorielle lovgivningsideologien.
- (3) Lovgivning og den nye skriftligheten (muntlighet/skriftlighet/trykt lov).
- (4) Nye teorier om positiv rett.
- (5) Kongelig lovgivning.

6. Territoriell lovgivning i europeiske kongedømmer

- (1) Det normanniske kongedømmet og Fredrik II: Liber Augustalis (1231).
- (2) Republikken Venezia: Liber Statutorum Tiepolos (ca 1240).
- (3) Kongedømmet Kastillia: Sieta Partidas (1256/1265).
- (4) Den franske kongemaktens rettslig infrastruktur. Kongelige enkeltlover. Kongelige domstoler.
- (5) Forts: Coutume des Beauvaisis (1283) – fusjoner av sedvanerett, kanonisk rett og lærd romersk rett.
- (6) Engelsk statshistorie etter 1066. Skiftet rundt 1150 Henry II.
- (7) Magna Carta (1215). Kongemaktens begrenset til å innskrenke tradisjonelle rettigheter. Dokumentets rettslig-historiske betydning.
- (8) Kongemakt og Parlament fra 1200-tallet.
- (9) Kongelige domstoler og reisedommere. Common law og Law of equity. Ny rett gjennom kongelige domstoler: Writ-systemet og juryens rolle.
- (10) Common law, romersk rett og den juridiske profesjon.

7. Den norske kongemakten og kong Magnus Lagabøters Landslov

- (1) Nordisk kontekst: Jyske lov (1241) Upplandslagen (1296), Magnus Eriksons Lanslag (1347).
- (2) Norsk statshistorie ca 1150-1350. Sverre-ætten på tronen 1177-1387.
- (3) Sosiale grupper: Bønder, stormenn, verdslig og kirkelig eliter.
- (4) Kongemakt og lagtingene. Landskapslovene Gulating og Frostating nedskrives etter 1150. Kong Magnus' lovgivningsarbeid. Bakgrunnen for Magnus Lagabøters Landslov. Skipaner/rettarbøter. Kristenrett og kanonisk rett.
- (5) Oversikt over Landslovens materielle innhold: Ti deler som angikk offentlig og privat rett.
- (6) Norge som 'stat' ca 1300. Norge inn i unioner etter 1350.

8. Den moderne statens karakter og styreformer, ca 1500-1750

- (1) Nye konstitusjonelle oppfatninger om staten. Fyrsten og innbyggere.
- (2) Europeisk forfatningspluralisme: Monarkier, republikker, blandingsformer.
- (3) Jean Bodin: Den moderne statens udelelige suverenitet.
- (4) Kontra: Edward Coke og den delte suverenitet: Kongemakt og parlament.
- (5) Suverenitet mellom kolonimakter og kolonier etter 1500.
- (6) Den moderne staten i krig og fred. Folkerett og Freden i Westfalen 1648.
- (7) Den moderne staten som konfesjonell stat. Reformasjon og ny kirkerett.
- (8) Den moderne staten som forvaltningsstat. Standsoppdeling og detaljstyring.
- (9) Det dansk-norske eneveldet 1660 og Danske/Norske lov av 1683/87.
- (10) Hekseprosessene og et forfølgende samfunn 1450-1700.
- (11) Staten som økonomisk aktør. Merkantilisme. England, Adam Smith og næringsfrihet.

9. Kontraktsrett og naturrett: Individ, samfunn og stat

- (1) Den nye naturretten. Ulike betydninger av 'naturrett' 1600-1800.
- (2) De naturlige rettigheter. Når oppstod det subjektive rettighetsspråket?
- (3) Rettighetsspråk og politisk styringsmakt før 1800.
- (4) Samfunnskontrakten. Rettsliggjøring av teorier om statens oppkomst. Samfunnskontraktens oppbygging.
- (5) Naturrettens intellektuelle karakter: Aksiomer og empiri.
- (6) Samuel Pufendorf og samfunnskontrakten. De jure naturae et gentium (1672).
- (7) Ludvig Holberg og dansk-norsk naturrettslitteratur.
- (8) Samvirke mellom samfunnskontrakten og kontraktsteori.
- (9) Kontraktsrettsteori, moralfilosofi og den romerrettslige typetvang. Grunnlagsdebatter om kontraktsrett.
- (10) Enkelte kontraktsrettstemaer: Hvorfor binder kontrakter? Følgen av tvang. Mangellære og risikoovergang.
- (11) Oppsummering: Fra samfunnskontrakt til forfatning.

DEL II INTERNASJONAL RETTSHISTORIE ETTER 1750

10. Den moderne forståelsen av menneskerettigheter

- (1) Menneskerettighetserklæringene og en ny rettighetsforståelse.
- (2) Samfunnets økende sivilisering og menneskerettighetene: Opplysningstid, politisk og økonomisk frihet og sosialt fremskritt.
- (3) Menneskerettighetene og statsform. 1789: Borgerretter og statsform ett. Den franske erklæringens 17 artikler. Det nye abstrakte lovbegrepet.
- (4) Borgernes rettslige status. Borgere med og uten stemmerett. Betydningen av religion, frihet, kjønn i begrensninger av rettighetene.
- (5) Menneskerettighetenes konstitusjonalisering av straff. Beccaria "Om forbrytelse og straff" (1764), legalitetsprinsippet og kampen mot tortur.

- (6) Trykkefrihet og den frie meningsdannelse. Offentligheten og rettslige sensurformer. Den dansk-norske bakgrunnen for Grl. § 100.
- (7) Privatrett og menneskerettighetene. Eiendomsrett, næringsfrihet og kontraktsfrihet. Hvorfor ble den private eiendomsrett en menneskerettighet? Senere: Sosialistisk og annen samfunnskritikk fra ca 1850. Debatter i dag.
- (8) Betydningen av 1776-1815 for dannelsen av forestillinger om universelle menneskerettigheter (“the invention of human right”). Menneskerettighetenes struktur etter 1815: Geopolitikk og politisk restaurasjon. Nasjonalstater og borgerrettigheter. De kollektive massebevegelser.

11. Det moderne forfatningsbegrepet

- (1) Faktisk bakgrunn: Den globale forfatningspraksis 1776-1848.
- (2) Det moderne forfatningsbegrepets formelle egenskaper: Skrevet dokument. Forfatningens konstituerende kraft. Forfatningens normative visjoner. Forfatningens universelle prinsipper. Forfatningen som lex superior.
- (3) Forfatningsbegrepets materiellrettslige egenskaper. Folkesuverenitetsprinsippet. Økt politisk frihet. Forfatning og rettighetstyper. Skillet mellom konstitusjonalisering og demokratisering. Maktfordeling. De tre statsorganer. Domstolen i forfatningen. Grunnlovsendringer.
- (4) Forfatningsbegrepet og suverenitet: Territoriet. Forfatning og nasjonsdannelse. Forfatning og rettsliggjøring/kodifisering. Forfatning som statsforbindelser (føderale strukturer). Forfatning og overnasjonalitet.
- (5) Stater med og uten forfatning. Ulike statstyper uten forfatning.

12. Den globale forfatningsutviklingen, 1776-1914

- (1) Det globale statslandskapet. Fra imperier til nasjonalstater
- (2) Storbritannia fra 1714. Hva var den britiske forfatning? Parlamentet og regjering. Reform acts 1832-1918.
- (3) USA. 1776-1787. USA's statshistorie – territorier og befolkningsvekst. 1787-forfatningen: Den føderale struktur, folkesuverenitet, maktfordeling, domstolens uavhengighet, borgernes rettigheter (Bill of Rights).
- (4) Frankrike. Eneveldets fall 1789. Forfatningslaboratorium: Forfatningene av 1791, 1793, 1795, 1799, 1804, 1814, 1830, 1848, 1852, 1875, 1946, 1958.
- (5) Tyskland. 1648-1806. 1815-1871 og de mange tyske stater. 1848 – den mislykte statssamling. 1871-1919: Det tyske keiserrike. 1919 Weimarrepublikken.
- (6) Globale utblikk. Latin-Amerikas mange statsdannelser og forfatninger etter 1811. Brasil 1822/1891. Japan 1868-1889 (ny forfatning), 1947-forfatningen.

13. Norsk forfatningshistorie ca 1800-1914

- (1) Det dansk-norske eneveldet 1660-1814. Napoleonskrigene 1799-1815. Sveriges tap av finske områder til Russland. Sveriges krig mot d-n enevelde. Kieltraktaten 14.1 1814. Christian Frederik og 1814.
- (2) Riksforsamlingen på Eidsvoll april-mai. Forhandlingene og debattene. Forholdet til Sverige. Vedtakelse av Grunnloven og kongevalg 17.5. Selvstendig kongedømme mai-november 1814.

- (3) Eidsvollsgrunnlovens hovedprinsipper. Liberale og illiberale trekk. Utelukkelse av jødene fra riket. Kontinuitet og forandring fra eneveldets statsliv. Forhandlinger med Sverige: Mossekonvensjon og Novembergrunnloven. Rettslige trekk ved unionen med Sverige 1814-1905.
- (4) Norge som forfatningsstat etter 1814. Mulige karakteristikk: Embetsmannsstat, rettsstat, øvrighetsstat, klassestat, organisasjonssamfunn, partiene. Liberalisme og konservatisme i statsstyret 1814-1914.
- (5) Forfatning og politisk forandring. Rettskildetemaet. Den personlige kongemakt og selvstendige regjeringer, parlamentarisme 1884-1905, stemmerettsutvidelser, 1898, 1913. Betydningen av unionsoppløsningen 1905.
- (6) Sammenfatning. Norsk grunnlovskonservatisme. Grunnlovspatriotisme? Grunnloven og partipolitikk. Grunnloven og sosiale og ideologiske konflikttemaer.

14. Konstitusjonelle og totalitære statsformer i det 20. århundre

- (1) Fra den liberale forfatningsstat til demokratisk velferdsstat.
- (2) Forfatningsstat, det sosiale spørsmålet på slutten av 1800-tallet, sosialistiske bevegelser. Mellomkrigstidens økonomiske og politiske krisesamfunn.
- (3) 1900-tallets velferdsstat: de sosiale rettigheter, skatt og finansiering, den offentlige forvaltning. Samfunnstanken. Velferd som universelt prinsipp.
- (4) Den europeiske statshistorie 1914-1945. Betydningen av 1 og 2. verdenskrig.
- (5) Sovjetunionen 1917-1991. Oktoberrevolusjonen. Sovjetstatens formelle forfatning. Stalins Sovjet – diktaturets formelle og uformelle sider.
- (6) Tyskland 1933-1945. Nazisme og førerstat. Dobbeltstat: Normalstat og unntaksstat. Antisemittisme og Holocausts rettshistorie.
- (7) Europeisk statshistorie 1945-1991.

15. Den klassiske privatretten i et endret samfunn etter 1750

- (1) Den klassiske privatretten i liberale og intervensjonistiske stater.
- (2) Menn og kvinner i familieretten. Den sekulariserte ekteskapsretten. Den patriarkalske kjønnsideologi. Kvinnens privatrettslige kompetanse.
- (3) Fast eiendom under nye økonomiske regimer. Avføydalisering av jorda og konsekvenser av liberal eiendomsrett. Eiendomsfordelinger i utviklingsland. Nye former for realkreditt. Spesialitets- og offentlighetsprinsippet.
- (4) Nye trekk i arveretten. Mellom liberale og tradisjonelle oppfatninger av arv.

16. De moderne privatrettskodifikasjonene

- (1) Privatrettslig enhet eller mangfold før 1800? Diskusjoner om den europeiske privatrettens enhetlige karakter. Arven fra ius commune. Konflikter mellom naturrett og nasjonale/lokal privatrett. Problemer med uttrykkene 'europeisk' og 'privatrett'.
- (2) Den nye kodifikasjonsteorien rundt 1800: All positiv rett i uttømmende lovttekster. Jeremy Bentham og den rasjonelle lovgiver. Grunner for å kodifisere retten rundt 1800.
- (3) Kodifikasjoner rundt 1800. De tyske kodifikasjonene, CMC 1756, ALR 1794, ABGB 1811. Napoleons kodifikasjoner 1804-1810. Code civil 1804. Materielt innhold. Metodisk betydning. Domstolens rolle. CC's globale betydning.

- (4) Savignys kritikk av kodifikasjoner, 1814. Hva er positiv rett? Lovgivere eller jurister? Kan kodifikasjoner være eneste rettskilde i samfunnet? Savignys betydning i Tyskland, i England.
- (5) Grunnlovens § 94 og kodifikasjonsarbeidet i Norge 1814-1845. Kriminalloven av 1842. Sivillovbok og Stortingets enkeltlover.
- (6) Privatrettskodifikasjoner etter 1900. Tyskland og Den tyske borgerlige lovbok (BGB), 1900. Det materiellrettslige grunnlag. Debatten om romersk rett. BGB's lovgivningsteknikk – konsistens og abstraksjon. Japan og minpo, 1898. Sveits og ZGB, 1912. Globale følger av de tyskspråklige kodifikasjoner. USA, delstatslovgivning og føderal modellov, Uniform Commercial Code 1950-1974.
- (7) Nordisk lovsamarbeid fra 1880. Kommersiell privatrett. I Norge: Sivillovbokutvalet 1950-1993.
- (8) Debatten om European Civil Code 1989. Nasjonalstatens privatretts felleseuropeiske nivå. Europeisk fellesskapsrett. Europeiseringsprosesser. UNIDROIT. Norge og Norden i det europeiske kodifikasjonslandskapet.

17. Kontraktsfrihetens former og grenser fra rundt 1750

- (1) Kontraktsrett i common law. Fra spesiell kontraktsrettsformer til en generell kontraktsrett. Naturrettens impulser. Krav til kontrakter, særlig om consideration, kritikk av dette 1600-1800. Nye krav til skriftlighet. Lord Mansfield og common law's nye kommersielle kontraktsrett.
- (2) Kontraktsrett og kontinentets civil law. Romersk retts kontraktsrettssystem – fra typetvang til generelle prinsipper. Forskjellen mellom lovgivningspraksis og teori. Betydningen av Code civil's kontraktsrett. Avtalefrihet og domstolskontroll. Debatten om laesio enormis.
- (3) Norsk kontraktsretts prinsipper 1687-1918: NL 5-1-2.
- (4) Kontraktsfrihet og viljesteori i det nye kontraktssamfunnet. Sammenhenger mellom forfatningsideologi, økonomiske borgerretter og kontraktsfrihet. Styrken i kontraktsfrihet rundt 1850. Kontraktsrett og viljesteorier ca 1850-1900. Norsk teoridiskusjon: Platou, Hagerup, Stang.
- (5) Kontraktsfrihet under press fra rundt 1900. Massekontraktene og kontraktsfrihet. Sterkere intervensjonistiske stater. Ny lovgivning som følge av 1. verdenskrig. Domstolens kontrollerende rolle ved kontraktsrevisjon. Norske lovgivning: kjøpslov, avbetalingslov, avtalelov.

18. Det nye industri- og handelssamfunnets rettslige karakter

- (1) Industrialiseringsprosesser etter 1750. Industrialisering i privat og statlig regi. Industrialisering og politiske og ideologiske konflikter.
- (2) Den rettslige organiseringen av handel. Forholdet mellom handelsrett og obligasjonsrett. Sentrale europeiske handelslover på 1800-tallet: Code de commerce (1807), Wetboek van Koophandel 1838, ADHGB, 1861. Handel i subjektiv og objektiv forstand. Handelsrett og enkeltlovgivning. Norsk handelsrett: Lov om handel 1842; aldri en enhetlig handelslov, men enkeltlover.
- (3) Industrialisering og patentrett. Mellom markedsfrihet og proteksjonisme. Engelsk patentrett frem til ca 1800. Fransk patentrett fra 1791. Patentlover i Europa på 1800-tallet. Debatter: Patent som konkurransebegrensning eller innovasjon? Patentprosesser

– var det lønnsomt? Patentsystem og tilgjengelighet av informasjon. Internasjonal lovgivning: Wien 1873, Paris 1903, EU-rett 1979. Merkevarerett.

19. Det moderne aksjeselskapet

(1) Selskapsrett rundt 1800. Arven fra den romerrettslige societas. Åpne handelsselskap med ubegrenset heftelse. De store handelskompaniene. Generelt: Lite lovgivning om kapitalselskaper. Aksjeselskap med begrenset ansvar forutsatte særskilt statlig vedtak. Den dansk-norske foreningsfrihet.

(2) Endringer i aksjeselskapsretten fra og med Code de commerce (1807): Konesjonssystem (statlig godkjenning). Mer utførlige regler om selskapets indre organisasjon.

(3) Innføringen av det moderne aksjeselskapet, fra ca 1850. Fra konsesjonssystem til normativsystem. Normativsystem forutsatte utførlige aksjeselskapslover. Sentrale engelske lover: 1844, 1855, 1862. Frankrike 1867, Tyskland 1884. Utviklingen i USA.

(4) Bakgrunnen for den norske loven om aksjeselskap 1910.

(5) Det moderne aksjeselskapets rettslige karakter. Tre sentrale debatter: (a) Organiseringen av A/S – eget rettssubjekt, forholdet mellom aksjeeiere og administrasjon, selskapets interesser, kontroll av hensyn til offentlighet og eiere. (b) Forholdet mellom aksjeselskaper, banker og markeder (c) Eierinteresser selskaper imellom (konsern).

(6) A/S for store og mindre selskaper: GmbH 1892 og Norge 1997. Andre selskapsformer, særlig statlig eide selskaper.

(7) Aksjeselskapet og økonomisk utvikling. Aksjeselskapsformens globale betydning. Aksjeselskapers politiske og etiske ansvar? Demokratisk underskudd? Ansattes medbestemmelse - tysk modell.

20. Markeds- og konkurranserett

(1) Konkurranserett etter 1800. Reguleringer av privates adgang til å begrense markedets frihet. England og Tyskland skeptiske til regulering. Frankrike fra 1791 – illojal bruk av næringsfrihet.

(2) Debatten om trust- og kartellovgivningen fra ca 1900. Forbudet mot karteller i USA/ Sherman antitrust act (1890). Mellomstatlig rivalisering og behovet for store selskaper. Den tyske lovgivningen om regulering, men ikke forbud, av karteller. Den norske trustloven av 1926 med omfattende statlig reguleringshjemmel. Mot en europeisk konkurranserett og betydningen for det europeiske økonomiske fellesskapet (1957) om forbud av misbruk av markedsrett.

(3) Den alternative vei: Planlovgivning og avskaffelse av markedet. De sovjetiske femårsplaner 1928-1991. Overgang fra plan- til markedsøkonomi etter 1991.

21. Arbeidsavtalen i det nye industri- og tjenestesamfunnet

(1) Arbeidsrett i det førindustrielle samfunn. Arbeidsrelasjoner mellom tingsrett og kontraktsrett. Husbond og tjenestefolk. Slaveriet. Særlig om slaveriet i sørstatene USA. Ellers: Straffearbeid; 1900-tallets store arbeidsleire.

(2) Arbeidsforhold og arbeidsavtale i 1800-tallets industrialisering. Arbeidets karakter i industrisamfunnet: statsrettslige, sosialrettslige, arbeidervernrettslige,

organisasjons- og foreningsfrihet. Arbeidsavtalens tre nivåer: kontraktsfrihet, standardvilkår og regulerende lovgivning.

(3) Utvikling av foreningsfrihet. Forbudet mot fagforeninger etter 1800. Begrenset foreningsfrihet fra ca 1850. Regulering av streikerett. Norsk retts foreningsfrihet, men strafferettlig regulering av tvang i arbeidsforhold. Thranebevegelsen.

(4) Tariffavtalen og debatten om arbeidsavtalens rettslige karakter. Fra England – kollektive tariffavtaler. Tariffavtalen som rettslig instrument. Norsk rett: Lov om arbeidstvister 1915/1927; Hovedavtalen mellom LO og NAF 1935.

(5) Den moderne arbeidsavtalen sett fra tre ståsteder: (a) den liberale arbeidskontrakten (b) den kritisk-sosiale forståelsen av arbeidskontrakten (c) den institusjonelle forståelsen – den kollektive avtalen.

22. Nasjonalstatenes folkerett ca 1800-1945

(1) Immanuel Kant: Til den evige fred (1795). Seks krav til suverene stater for å forhindre krig. Tre mekanismer som skal stifte evig fred. Folkerett som naturrett og folkerett som positiv rett.

(2) Krigens og fredens folkerett, 1800-1945. Geopolitikk og statshistorie. Folkerett mellom fyrstesuverenitet og folkesuverenitet. Wienkongressen 1814-1815. Internasjonale fredsbevegelser på 1800-tallet. Fredskonferansene i Haag 1899, 1907. 1. verdenskrig og Versaillestraktaten av 1919. Folkeforbundet.

(3) Francis Hagerup og folkerettens problem, 1905-1921.

(4) Internasjonal økonomi og internasjonal rett. Frihandelstraktater fra ca 1860. Internasjonale standardiseringer om målenheter, tid og kommunikasjon.

23. Kolonialiseringens og avkolonialiseringens rettshistorie

(1) Rett og kolonialisme. Tre hovedfaser: iberiske tidsalder 1492-1820; de privilegerte handelskompaniers fase 1600-1850; europeisk imperialisme 1850-1950. Den rettslige eurosentrisme. Historien om Kongo.

(2) Suverenitetsformer og rettsutvikling i Britisk India. Skiftet i koloniale formål ca 1850 med Government of India Act (1858). Organisering av Indias rettslige pluralisme. Britiske enhetliggjøring: Indian Contract Act (1874). Betydningen for indisk og pakistansk rett etter 1947.

(3) Avkolonialisering, nasjonalstat og internasjonal rett. Avkolonialisering etter 1945. Britisk India og Mahatma Gandhi. Constitution of India 1949.

24. De nye internasjonale rettsordningers historie etter 1945

(1) Krigsforbrytelser og internasjonal strafferett. Nürnbergprosessen som oppgjør med naziledere etter 1945. Nürnbergprinsippene (1950). FN's konvensjon om folkemord (1948). Kald krig. Internasjonale strafferettsdomstoler; den permanente i Haag 2002.

(2) De forente nasjoner og folkeretten etter 1945. Den historiske bakgrunn for opprettelsen av FN (1945). FN's organisasjon. FN og rettsliggjøring av internasjonale relasjoner etter 1945.

(3) Menneskerettigheter som 'borgerrettigheter'. De internasjonale menneskerettighetene på 1800- og 1900-tallet. Skepsis til menneskerettigheter som ikke var hjemlet i nasjonal rett. Fokus på positiv rett. Den rettsrealistiske tradisjon fra

Bentham til Alf Ross. Torstein Eckhoff/Frede Castberg ca 1960. Normativ vending fra ca 1980.

(4) Det nye internasjonale menneskerettighetsregimet. Verdenserklæringen om menneskerettigheter 1948. FN's arbeid for menneskerettigheter og den kalde krig. Kvinnekonvensjonen. Bakgrunnen for EMK 1950 og EMD 1959. Langsom økt betydning, med skifte fra ca 1980. Amnesty International (1961), Charta 77 (1977). De rettslige, politiske og kulturelle debatter om dagens internasjonale menneskerettighetssystem. Debatt i Norge anno 2015.

25. Den europeiske unionens rettshistorie

(1) Historisk innledning om det nye europeiske rettsfellesskapet. Europas rettslige tradisjoner: Nasjonalstatenes rett, ideologiske skiller, common law-landene; civil law-landene; de nordiske rettsfamilier. Etter 1945.

(2) Kort riss av EU's institusjonelle historie 1950-2015. De sentrale traktatene.

(3) EU's institusjonelle orden: Rådet, Europaparlamentet, Kommisjonen, EU-domstolen, Revisjonsorganet. EU-lovgivning.

(4) Det indre markedets rett. Fra felles marked til indre marked. De fire friheter. Enormt lovgivningsprogram for å gjennomføre dette. Euro-samarbeidet og Eurokrisen fra 2010.

(5) Norge og Den europeiske union. Folkeavstemninger 1972, 1994. 1992 EØS-avtalen mellom EF- og EFTA-stater. Den samlede effekt av internasjonal rett på norsk rett anno 2015.